



BIULETYN

KOŁA MIŁOŚNIKÓW DZIEJÓW GRUDZIĄDZA
KLUB „CENTRUM” SPÓŁDZIELNI MIESZKANIOWEJ

Władysław Hofman
HIPOLOGIA
PODRECZNIK
DLA OFICERÓW
KAWALERII I ARTYLERII



Rok XXI: 2023

Grudziądz, dnia 17.05.2023 r.

Nr 17 (777)

1321. spotkanie

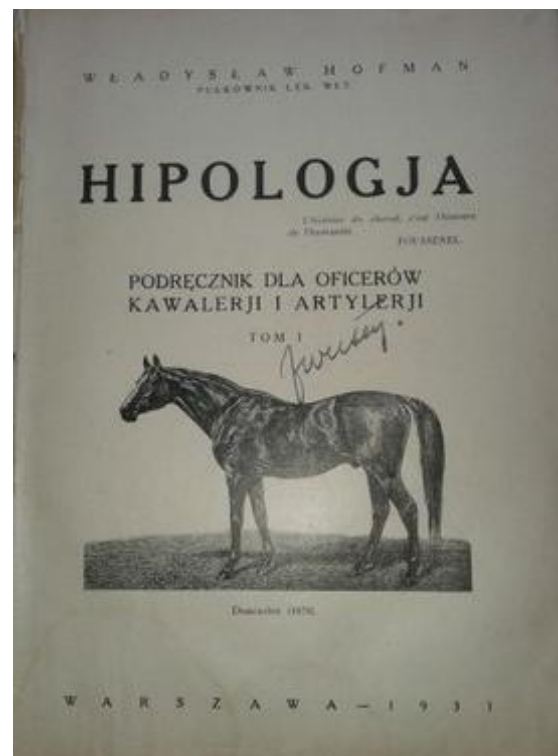
Małgorzata Krupska

Pułkownik Władysław Hofman – kawalerzysta, lekarz weterynarii i przedsiębiorca

Władysław Hofman urodził się w 1876 roku¹ w Orszy na Mohylew-szczyźnie, należącej dziś do Białorusi. Jego ojciec, Jan Leon, prawdopodobnie miał niemieckie korzenie, zaś matka, Wiktoria z Kuczyńskich, polskie. Po ukończeniu gimnazjum w Smoleńsku studiował w słynnym Instytucie Weterynarii w Dorpacie (obecnie Tartu w Estonii) i tu w 1904 roku otrzymał dyplom lekarza weterynarii. Godnym odnotowania jest fakt, iż kształciło się tam wówczas wielu Polaków. Na uczelni tej zdobywał pierwsze doświadczenia w wybranym zawodzie, pracując przez dwa lata na stanowisku asystenta klinicznego. Następnie podjął praktykę lekarza weterynarii na terenach, które stanowiły przed rozbiorami wschodnie rubieże Rzeczypospolitej.

Wybuch I wojny światowej całkowicie odmienił losy Hofmana. Został on wcielony do armii rosyjskiej i służył jako lekarz weterynarii w 32 Pułku Dragonów, a później w 16 Pułku Ułanów Czugujewskich. Przez następnych 12 lat nie rozstawał się z mundurem.

Rewolucja Lutowa, która rozpoczęła się 8 marca 1917 roku, spowodowała kolejny zwrot w życiu mężczyzny – przeniósł się do I Polskiego Korpusu Wschodniego,



¹ Dr hab. prof. UMK Jarosław Sobolewski podaje datę dzienną 2 listopada, natomiast zasłużony regionalista Stanisław Poręba – 14 lutego.

a później objął nadzór nad służbami weterynaryjnymi Dywizji Wileńskiej, dowodzonej przez generała Lucjana Żeligowskiego (znanego z przeprowadzonej w 1920 roku akcji zajęcia Wilna poprzez pozorowany bunt oddziałów wobec polskich władz wojskowych; pozwoliło to na proklamowanie państwa o nazwie Litwa Środkowa, a następnie przyłączenie go do Polski w wyniku uchwały nowopowstałego sejmku).

Hofman, biorąc udział w wojnie polsko-bolszewickiej w latach 1920-1921, zapewne w warunkach bojowych dowiódł swoich talentów i zdobył uznanie przełożonych, gdyż po zakończeniu konfliktu Ministerstwo Spraw Wojskowych wysłało go do Saumur we Francji na kurs weterynarii w specjalistycznej Ecole d'Application de Cavalerie.

Ze względu na dotychczasowy przebieg kariery zawodowej i wykształcenie Hofman osiadł około roku 1922 w Grudziądzu, gdzie w dwudziestolecie międzywojennym rozwijał się prężnie ośrodek szkoleniowy kawalerii – 15 sierpnia 1920 roku powołano tu rozkazem Ministra Spraw Wojskowych Centralną Szkołę Jazdy, a w grudniu 1922 roku w murach placówki powstała Oficerska Szkoła Jazdy z jednorocznym kursem. Niespełna trzy lata później, 10 kwietnia 1923 roku, zmieniono nazwę instytucji na Centralną Szkołę Kawalerii; kolejne miana to Obóz Szkolny Kawalerii (od 11 listopada 1925 roku) i wpisane w świadomość mieszkańców miasta Centrum Wyszkolenia Kawalerii (od 1 czerwca 1928 roku). W międzyczasie Szwadron Szkolny Podchorążych przyjął w 1924 roku nazwę Oficerskiej Szkoły Kawalerii, by 1 czerwca 1928 roku stać się ostatecznie słynną Szkołą Podchorążych Kawalerii. Szkolenia z początku miały postać kursów w wymiarze trzech i pół, dziewięciu i dziesięciu miesięcy. Na uczelni odbywały się także dwuletnie kursy doskonalące, przeznaczone dla oficerów i podoficerów.

Hofman w grudziądzkim ośrodku szkoleniowym kawalerii służył w stopniu podpułkownika i pełnił funkcję naczelnego lekarza weterynarii. Był odpowiedzialny m.in. za przeprowadzanie zabiegów operacyjnych koni. Wykładał także hipologię na kursach dla podchorążych.

W tym czasie mieszkał przy ulicy Radzyńskiej 25 (obecnie gen. Hallera) i brał czynny udział w życiu miasta, którego istotną częścią były tradycje kawaleryjskie. Jako entuzjasta sportu jeździeckiego, kolekcjoner książek z zakresu hipologii, a w pewnym okresie nawet właściciel stajni wyścigowej, podjął współpracę z Pomorskim Towarzystwem Zachęty do Hodowli Koni, którego zarząd miał siedzibę w Grudziądzu.

W 1930 roku Hofman otrzymał stopień pułkownika i przeszedł w stan spoczynku. Przez kilka następnych lat wciąż pozostawał w Grudziądzu, jednak rok przed wybuchem II wojny światowej mieszkał już w stolicy, w lokalu przy ulicy Puławskiej 41. Swoją wiedzę wykorzystywał wówczas, pełniąc funkcję konsultanta stadniny koni senatora Eryka Łodzi-Kornatowskiego w Łochowie koło Radzymina.

Na początku lat 30. XX w. rozpoczął pracę nad dwutomowym dziełem pt.: „Hipologia. Podręcznik dla oficerów kawalerji i artylerji”. Pierwsza część wydana została nakładem autora w 1931 roku w Warszawie przez Zakłady Graficzne „Polska Zjednoczona”² w liczbie tysiąca egzemplarzy; rok później opublikowano w grudiądzkich Zakładach Graficznych i Wydawniczych Wiktora Kulerskiego tom drugi. Ta niezwykle obszerna rozprawa (tom I zawiera 538 stron, kolejny – 404 strony) drobiazgowo opisuje pochodzenie konia, rasy wierzchowców (skupiając się na najodpowiedniejszych dla kawalerzystów), anatomię i fizjologię tego zwierzęcia (tu omówione zostały szczegółowo zmysły konia i jego układy wewnętrzne) oraz jego hodowlę w II Rzeczypospolitej; Hofman przedstawił również możliwości wykorzystania konia w armii i zasady opieki nad nim. Całość uzupełniają liczne ilustracje poglądowe. Tom I dedykowany jest przez autora synowi, a opatrzony trzema motami, w tym dwoma w języku francuskim:

„L’histoire du cheval, c’est l’histoire de l’humanite”.
(„Historia konia to historia ludzkości”).

Toussenel

„Jeżeli ród ludzki pochodzi od małpozwierza, to małpa ta tylko wtedy zdobyła sobie prawo nazywać się człowiekiem – jak konia dosiadła”.

M. hr. Czapski

„La plus noble conquete de l’homme, c’est le cheval”.
(“Koń to najszlachetniejszy podbój człowieka”).

Buffon

Praca ta zyskała bardzo dobre recenzje – pułkownik Feliks Rozwadowski, gwiazda kawalerii polskiej i kierownik Wojskowego Zakładu Remontu Koni w Warszawie, w ten sposób ją rekomendował: „Wyżej wspomniana praca wypełnia bardzo poważną lukę w naszej literaturze, gdyż dotychczas dokładnych i zupełnie fachowych podręczników o koniu nie mamy. Dzieło powyższe jest opracowane zupełnie fachowo, dokładnie i obejmuje wszystkie najwięcej potrzebne wiadomości o koniu”.

Dyrektor naukowy CWK, podpułkownik Strzelecki, wypowiedział się o monografii Hofmana w ten sposób: „«HIPOLOGJA»” napisana przez Nacz. Lek. wet. C. W. Kaw. pułk. Hofmana Władysława powinna zainteresować każdego oficera kawalerii i innych broni konnych, oraz każdego, mającego do czynienia z koniem, ze względu na ujęcie całokształtu niezbędnych wiadomości o koniu, jego hodowli, rasach, budowie, pielęgnacji, możliwościach wysiłku – wszystko poparte przykładami zaczerpniętymi z obszernej fachowej literatury i długoletniego doświadczenia autora. Książka przedstawia wielką wartość jako podręcznik do nauki o koniu dla szkół wojskowych”.

² Stanisław Poręba mylnie wskazał na Zakłady Graficzne i Wydawnicze Wiktora Kulerskiego jako wydawcę obu tomów dzieła.

Praca Hofmana została przeznaczona do użytku wewnętrznego armii przez Ministerstwo Spraw Wojskowych, stając się podręcznikiem.

Można pokusić się o stwierdzenie, iż Hofman miał pociąg do pióra – oprócz dwutomowej „Hipologii” publikował też artykuły. W specjalistycznym miesięczniku „Przegląd Kawaleryjski” zamieszczono jego dwudziestostronicowy tekst pt. „Higjena pracy konia wojskowego” (nr 1 z roku 1930, s. 51).

Innym polem, na którym Hofman rozwijał swoje talenty, była działalność gospodarcza. Przed 1931 rokiem, czyli publikacją swojego słynnego traktatu o hipologii, wybitny znawca koni założył jednoosobowe przedsiębiorstwo, sygnowane własnym nazwiskiem. Działało ono w lokalu, zajmowanym przez kawalerzystę i produkowało środek medyczny o nazwie *Exostophia*, przeznaczony, rzecz jasna, dla wierzchowców.

Zagadką są poczynania Hofmana w latach wojennych. Grudziądzki historyk i regionalista Stanisław Poręba uważał, iż współdziałał zapewne ze Stronnictwem Narodowym i Narodowymi Siłami Zbrojnymi, angażując się w walkę z hitlerowskim okupantem; za związek z państwem podziemnym miał być więziony po wojnie przez władze komunistyczne. Inną wersję podaje jednak w swych artykułach dr. hab. prof. UMK Jarosław Sobolewski – według niego wybitne osiągnięcia Władysława Hofmana i jego wkład w rozwój polskiej kawalerii przyćmiła postawa tego wysokiego oficera w obliczu największego zagrożenia. We wrześniu 1939 roku, gdy hitlerowcy rozpoczęli okupację, autor „Hipologii” miał zhańbić polski mundur i dystynkcje – określił się jako Niemiec i pomógł nazistom w zdobyciu cennego materiału hodowlanego z polskich stadnin. Sobolewski twierdzi, że w 1945 roku, gdy Niemcy zmuszeni zostali do odwrotu, Hofman ewakuował się wraz z nimi, został jednak rozpoznany i aresztowany, po czym wydano go władzom polskim. Jakkolwiek nie było, pewnym jest, iż procesu nie dożył, gdyż zmarł w więzieniu w 1948 roku.

Według Sobolewskiego zdrada Hofmana spowodowała zanik zainteresowania dziełem jego życia – „Hipologią”; to niewątpliwie bardzo wartościowe kompendium wiedzy o hodowli i specyfice koni przestało być popularne w kołach kawaleryjskich i jeździeckich.

Ciekawostką jest, iż podręcznik Hofmana doczekał się reedycji w 2015 roku i okazał się zadziwiająco aktualny.

(L.B.S.)

Redakcja: Tadeusz Rauchfleisz, Janusz Hinz. Logo KMDG wykonał Grzegorz H. Rygielski.